

archivum: 94/22

A nemzet egyénisége.
=====

Alig van nemzet a világon - talán nincs is - amelyet jobban gyötörne az azonosság és a minőség nagy problémája, mint bennünket. A delphi-i jósa híres intésének: "Gnóthi seauton"- ismerd meg magadat! - bizonyára minden időben szorgosan igyekeztünk eleget tenni, de különösen az utóbbi évek nagy szellemi - világnézeti hullámainak sodrában valósággal egész könyvtárra való irodalom született, amely e kérdésekkel foglalatoskodik: ki a magyar? mi a magyar? milyen a magyar? mit ér az ember, ha magyar?

Ez az irodalom az értékes és élvezetes adalékok egész tömegével járult a felvetett kérdések megoldásához, eredményei mindazonáltal nem teljesen megnyugtatók. Egyet ugyanis elmulasztott tisztázni: ez a szabatos tudományos módszer, amelynek segítségével a rendelkezésre álló anyagból a döntő szempontokat ki lehet választani. Más szóval, ez az irodalom nem szolgált megbízható szűrőkkel, amelyek segítségével eredményeiben a jelentőst a jelentéktelentől és a helyest a helytelentől el lehetne választani. Végtére is a magyarok elég sokan vannak arra, hogy tulajdonságaik szerfelett sokfélék legyenek. Ugy látszik, talán arra lenne szükség, hogy lehetőleg minden egyes magyar ember lelkialkatát megvizsgálva megállapítsuk, melyek azok a vonások, tulajdonságok, melyek minden magyar emberre, vagy legalább is a magyarok nagy többségére, átlagára egyaránt jellemzőek. Az antropológia valóban ezt az utat igyekszik járni. A nemzet egyéniségére vonatkozó kérdéseinket azonban egyetlen lépéssel sem viheti előre. Mert minden egyéniségre azok a vonások jellemzők, amelyekben minden mástól különbözik, amelyek épen az ő saját egyéni vonásai. Holott azok a vonások, amelyek minden, vagy a legtöbb magyar emberben közösek, épenséggel a leghalványabb, a leginkább általánosan emberi, de legalább is olyan vonásoknak fognak bizonyulni, amelyek nem csupán az az átlagos magyar embert, hanem az átlagos kelet-középeurópai embert is többé-kevésbé megilletik. S valóban, az antropológiai kutatás eredményei azt tanúsítják, hogy a középeurópai térben szomszédos embercsoportok, népek antropológiai szempontból egyetlen összefüggő kontinuitást alkotnak, amelyben sehol sem lehet szilárd határokat vonni és hogy az egyes szomszédos népek átlagalkatai sokkal kisebb mértékben különböznek egymástól, mint az egyes népekben magukban fellépő változatok, u. n. variációk.

Azért tehát, ami nemzeti egyéniségünkre jellemző, nem abban kell keresnünk, ami minden, vagy a legtöbb, szóval az "átlagos" magyar emberben többé-kevésbé megvan, hanem abban, ami elsősorban illetőleg a legnagyobb mértékben azoknak a magyaroknak sajátja, akiket a magyarság leghivatottabb, legméltóbb reprezentánsainak, képviselői-

nek tekinthetünk. A nagy, a legnagyobb magyarokból kell kiindulnunk, akik eo ipso egyuttal a leghivebb és a legigazabb magyarok. Minthogy azonban ezek a nagyok mind egyuttal önálló és senkivel teljesen nem azonosítható, önértékű és öntörvényű lények, a nemzeti egyéniség szintetikus egységébe az ő jellemző vonásaikból azt fog lecsapódni, ami bennük közös, egyező sajátosság: amiben ők egy típushoz tartoznak. A többi magyarok sajátos magyarsága pedig most már első sorban abban fog állani, hogy ezzel a típussal magukat azonosítják, hogy ezt a típust és e típus normáját elismerik a maguk eszményének; más szóval elismerik azt, hogy minden magyarnak ilyennek kellene lennie! A szerint pedig, hogy valóban ők tőlük telhetőleg iparkodnak-e ezt a normát követni, s ezt az eszményt a maguk életének keretei között megvalósítani, vagy pedig csupán beérik azzal, hogy az eszményt kötelezőnek s a normát érvényesnek elismerik, de a maguk életén át, csak a rossz lelkiismeret árnyéka gyanánt hurokolják magukkal, a szerint tekinthetjük az egyeseket jó, vagy rossz, lelkes, vagy lanyha magyaroknak. Minthogy pedig a magyarság normája eképp nem csak mindenkiire kötelező, de lehetőség szerint minden magyar számára megvalósítható is kell, hogy legyen, ama nagy reprezentatív magyarok egyéniségéből a magyar egyéniség körébe az eszményi életformának csak etikai és esztétikai elemét foglalhatjuk bele. A teljesség maga nem utánozható és hagyományosság, kötelezővé nem válhatik. Viszont, azt, ami a nagyok életében és jellemvonásaiban a jószág, és szépség - természetesen belső szépség, azaz nemesség! - fogalom körébe esik, azt mindenki, még a legszerényebb életkörülményben élő magyar is magáévá teheti és megvalósíthatja. Az egyeseket ebben utbaigazítani és erre képesévé tenni, ez lenne a - legtágabb értelemben vett - nemzeti nevelés legelső és legfontosabb feladata.

A legnagyobb, legjobb, legigazabb magyarok jelleméből kivont nemzeti eszmény tehát mint norma és példakép áll a többi magyarok előtt: ámde az eszmény és a példakép természetéből következik, hogy ez minden isében pozitív érték s mentes a valóság minden salakjától, mindentől, ami emberi esendőség, gyengeség. Ez a tökéletes eszményiség, idealitás azonban egyuttal bizonyos vérezegénységet is jelent. Az ideál mindég egy kissé „halottan és idegenen” áll az élettel szemben, mellet a nemzeti egyéniség, fogalma szerint, az élő nemzet egyénisége, abban tehát valamiképp az élet teljes léktetését is érezni kell. A nemzeti egyéniség fogalma az élet teljes tartalmával meg kell hogy telje a mérő nemzeti eszményt: abban a sarkalatos és jellegzetes magyar esetlegességeknek, sőt a magyar erényektől teljesen el nem választható - legalább is ezidáig el nem választott - magyar hibák lecsapódásának is valamiképpen benne kell lennie. Mäskülönben tulajdógosan szótápitott képet kapnánk, amelyben - sajnos - nem tudnánk magunkra ismerni. Verböceni Tripartitum szövegét, már az Arany Bullának Nagy Szejós alatt megújított szövegében kifejezésre jut. /: M.H.T. I. 150. t/ Ez a fejlődés, a magyar nemességnek egyre növekvő tömegébe szétárasztja a keresztény

Ha a magyar nemzeti történelem arcképcsarnokában szemlélődünk, nemzeti őstörténet, majd a nemzeti királyság időszakában többnyire csak fejedelmi képmásokon akad meg szemünk. S a nagy fejedelmek mégis eljes mértékben megjelenítik a maguk alakjában az egész nemzetet; nem csak annyiban, amennyiben a nemzet büszkén vallja őket vezetőinek és nevelőinek, - hanem annyiban is, amennyiben mindegyik csupán a legnagyobbokon jelentéti meg azt a típust, amelyben az egész nemzet - az egykoru nemzet - kisebb vagy nagyobb méretben, odaszorolja önmagát. Árpád s utána ok száz évig minden magyar uralkodó még korlátlan autokrata, rettentő s megfellebbezhetetlen hatalom. „Est a népet, mely egyetlen főnek u-alma alatt áll, - írja a magyarokat közvetlen tapasztalatból ismerő Olcs Leo bizánci császár - nem szeretettel, hanem rettegéssel tartják féken.” És mégis, ugyanez a forrás huzza alá, hogy „szabad ez az egész ép”! Mi ennek az ellentmondásnak megfejtése? Nyilvánvalóan az, hogy steppei nomád lovas, bármi szigorú fegyelen alatt álljon, szabadnak rzi magát, mindaddig, amig paripája nyergében ül, mert ahová lova elvi- eti, övé az egész világ. A szabadság e népnek nem alkotmányjogi fogalom, hanem az a valóságos, természetes mozgásszabadság, amelyet tőle nem lehet elvenni; amíg lovától el nem választják. A lovas vezér hatalmának korlátlansága tehát tüköletesen jelképezi az egész népnek korlátlan szabadságát, szabad mozgását a steppe parttalan terében. S a Kárpát-medencében letelepült magyarság szilárd térbeli kereteinek első megszervezője Szt. István ép úgy jelképezi a keresztény hitre térő, erőtölcséiben immár szelidülő katonás szabad magyar birtokosok sokaságát, mint Szt. László a keresztény magyar lovagi világot. Ez immár mind tulajtosabban fordul arccal kelet felé, hogy a magáévá tett nyugati keresztény civilizációt megvédje az utánaáradó barbár „rokonok” rohamai ellen. Könyves Kálmán ugyancsak szimbolum; szimboluma a magyarság új művelő- lési törekvéseinek, sőt annak a becsvágyának, hogy bölcsességben és megvilágosodásban a keresztény ember méltóságát övé igazságosságban minden nyugati néppel legalább is felvehesse a versenyt.

Eközben a társadalmi fejlődés mind erősebb iramban ivel felfelé. A „nobilis”, a „nemes ember” nevezete, amely kezdetben csak a legelőkelőbbeket illette, hovatovább a társadalom összes szabad birtokosaira, az egész katonáskodó magyarságra kiderjed. Ennek a fejlődésnek az okait legújabbán Mályusz Elemér kutatásai derítették fel: a honvédelem újjászervezése, a tatárjárás után szükségessé tette egyedees nehéz fegyverzetű lovagsereg kiépítését s a szabad birtokosok, személyes katonai szolgálatauk egyedees kötelessége alapján, mindinkább igényt formáltak arra, hogy a lovagsereg minden vitézével egyedees rangjuk, státusuk legyen. Ezért abban sincs semmi meglepő, hogy az összes „nemesség” - et megillető egyenlő szabadság elve - amelynek klasszikus forrásaként általában Verbőczy Tripartituma számít, már az Arany Bullának Nagy Lajos alatt megújított szövegében kifejezésre jut. /: M.M.T. I. 158. :/ Ez a fejlődés, a magyar nemességnek egyre növekvő tömegeibe szétárasztja a keresztény

Lovag ideáltípusának azt az eszményképét, amelynek megtestesülése maga a fejedelem, aki annál inkább „fejedelmi”, mennél tökéletesebb lovag és annál inkább számít igazi, eszményi magyar királynak - ha mindjárt idegenben nőtt is a családfája, mint az Anjou Lajosé. S e fejlődéssel párhuzamosan halad egy másik folyamat: a honfoglaló magyarok számos vérségi utódának lesüllyedése a földművelő jobbágnép soraiba, ami pedig az egész magyarság nemzeti öntudatának és értékrendjének egységesülését segíti elő. A magyar nemzeti társadalom piramisa ilyenformán hézagta-
lanul összefüggő, törhetetlenül időálló építménnyé lesz, amelynek egyetlen rétege sem válik el élesen a másiktól: király, ur és paraszt között voltaképp csak az elfoglalt hely, rang és funkció szempontjából van különbség.

E fejlődés végső eredményét pompás tömörséggel így foglalja össze egy kiváló fiatal történetírónk, Kardos Tibor: „A letelepedett magyarság harcosokból állott, akik békében, magányosan éltek birtokaikon, népükkel műveltették földjeiket, s együtt éltek vele. Ez a forma az udvar és a nemesi udvarház közvetlen kapcsolata következtében a középkorban az udvari divatok gyorsan átplántálódtak. A magyar élet legállandóbb vonásait állapítja meg Ludovicus Tubero, a 16. század elején élt dalmát történetíró, amikor a magyar nemesség katonái és falusi jellegét emeli ki és azt, hogy onnan jut az iskolán keresztül egyszerre az udvarba és a legmagasabb tisztségekre: „Azokat hívják a magyaroknál nemeseknek, akiknek egész életük hadi dolgok szolgálatában áll és akik, távol a városi műveltségtől, birtokaikon laknak, falvankint /ugyanis azt tartják, hogy mesteremberekhez és kereskedőkhöz illő dolog városban lakni/”.

A magyar nemzeti ideáltípus, a magyar „uriember”, e szerint mindenek előtt lovass ember s ezért falusi ember és pedig szabad birtokos, akinek szabadsága már nem csak a steppei nomád benső élménye, hanem mindinkább nemzeti jogintézmény. E mellett a magyar ur lovag, a király hive és katonája, az udvarba bejáratos, ott nem idegen. Ez az udvar pedig mindinkább hasonlatossá válik a nyugateurópai fejedelmek udvara-
ihoz, s azoktól fényben. előkelőségben nem marad el. Az a magyar lovag, aki ebben az udvarban otthonos, már egyuttal művelt vilgáfi, aki Európa minden előkelői között nyugodt önérzettel megállja a helyét. A nyugati műveltségének összes elemei eljutnak hozzá s azokat sorra átveszi, de lényének alaprétegében mégis keleti embernek tartja magát. Sőt sajátos önérzete, gyökeres arisztokratizmusa ép ebben rejlik: „Büszke magyar vagyok én - vallja a nyugati műveltségtől minden ízében áthatott Kölcsey Ferenc - keleten nőtt törzsöke fámnak!” A nyugati mű-

... fejlődését megakadályozta; a török kiverése után pedig a Habsburg biro-
lalon rövidlátó gazdaságpolitikája szorította egy kezdetleges gyarma-
nyorsanyaggazdálkodás kényszerzubbonyába az országot. A történelmi
csokrok azonban fogaskerekeként ékelődnek egymásba. Amely mértékben
maradt a városi élet és a polgári szellemiség kifejlődése, olyan mé-
rtékben erősödött, sőt vált sok tekintetben túltengővé, hipertrofikussá
nemesi életforma. Az ennek kedvező társadalmi szerkezet pedig annál
erőteljesebben megszilárdult, sőt meg is kövesedett.

A magyar társadalom alapképének a megöröklődése, változatlansága
amely épen nagyban hozzájárult a nemzeti egyéniség határozott arcának
kialakulásához, mindazonáltal csak azért tűnik keleti jellegűnek, mert
tudjuk, hogy a honalapító nemz. lovassereg keletről, az eurázsiai steppe-
világ mélyéről érkezett a Kárpátok alá. A valóságban kézi társadalmi
szerkezetünk, életünk alapformáiban, nemzeti egyéniségünkben nem sajáto-
san keleti, hanem patriarchális, azaz egyenesen archaikus ősi formákat
öriz. A kienemesítés nagy tömegeinek a kialakulása, amely egyfelől le-
hetővé tette a magyar és a lovas eszményének egységes hullámozgással
való szétterjedését, a magyarság úszó tömegeiben, mint Mátyás Elemer
újabb alapvető kutatásai mutatták, annak köszönhető, hogy még a középkor
végén Hunyadi Mátyás uralkodásax idejében is eleven erő volt a vagyonos
magyar nemesség körében is az ősi nemzeti, magycsaládi szervezet em-
léke. Innen az a feltűnő szolidaritás, amelyet a vagyonos vezető nemesség
tanúsít, amidőn - érdekei ellentétére is - utját állja annak, hogy az elszó-
gyenyedett, de vele többé - kevésbé vérrokon nemesi rétegek a király ter-
ve szerint elveszítsék kiváltságait és tehát kiváljanak a királyi rend-
ből. Ámde a nemzeti, családi szervezet nem jellegzetesen keleti intéz-
mény, hanem egyenesen életformája minden archaikus, patriarchális társa-
dalomnak. A család, „familia” mint tudjuk, a római jognak is alapvető in-
stansz, már pedig Róma éppenséggel a leppillére annak a világnak, amelye
„Nyugat”-nak nevezünk. A magyarság nemzeti egyéniségének tulajdonított
„keleti” jelleg tehát, ami az idők folyamán nemzeti dogmává is lett, val-
také nem egyéb, mint félreértés, ami napról világosabbá válik, ha Kazincz
arról beszél, hogy az erdélyi magyar urnak habitusán feltűnőnek talált
egy bizonyos „gravitást”, azaz komoly méltóságot, amelyet ő „orientális”
nak nevez, holott a „gravitás” nem hiába latin szó, mert oly tulajdonsá-
got, jellemvonást jelöl, amelyet a római büszkén vallott sajátjának,
szemben a keleti népekre jellemző nyugtalan élénkséggel. Pat-
riarchális formák ma bizonyára gyakoribban a Keleten, mint Nyugaton
páiban, mivelhogy a Kelet éppenséggel számos archaikus formát megőrzött,
amelyet nyugaton kiirtott, eltemetett az urbanizáció és a kapitalizmus.
Ámde az, hogy a magyarra-ellenében keleti szeszédaival - éppenséggel
méltóságteljes formák lettek, illetőleg maradtak jellemzőek, nem kele-
ti eredetűeknek, hanem nyugati kulturáknak, első sorban humanista befolyás-
oknak köszönhető, amelyek a klasszikus római világ eszményeit mélye-
súlyozták bele a magyar művelődés alapredőibe.

Ma már azt is tudjuk, hogy a hun-magyar azonosság mítosza, amelyen leti büszkeségünk" alapszik, maga sem egyéb, mint nyugatról átvett hu-
lta nese!

A tudományos elemzés szempontjából nézetem szerint alapvetően
tos annak felismerése, hogy a magyar társadalom szerkezete és a magyar
t létköre ősi, archaikus és patriarchális elemeket őriz. A magyar fej-
és felett egy bizonyos értelemben megállott az idő. Ée ez magyarázza
együttal, hogy miért lettünk „jogásznemzet”. „A jogász perspektíva -
er jogbűléseink, Ruber József, megállapítása szerint - időmentes
llítés, akronasztikus”, ami másként kifejezve azt jelenti, hogy a jogász
örökévalóság tükrében szemléli a dolgokat. A jog helyessége az ő
nében időtlen abszolút helyességet jelent, s nem éppen adott körül-
yekhez „opportunistikusan” illeszkedő alkalmazkodást. Amit kezserint
idő elyusztít, ami annak ellenállni nem tud, cleve is helytelen kellett
y legyen. Ekkép a magyar alkotmány is, a küskelött dogmák ellenére,
„történeti” és „rugalmas”, hanem lényeges elemében éppenséggel tör-
et feletti és megingathatatlan, az idők viharaiival ároló sziklavár.

Az ~~szekció~~ alapvető formáiban és elemiben változatlan és időtlen
nyar társadalom azonban a térben szorosan érintkezik nyugati szomszós-
val - a földközi szomszósáival is - és mint ismeretes, átvett a nyugatról
ú minden szellemi és kulturális árvolatot. Mivel pedig így minden
onság egy változatlanul fennálló alaprétegre rakódik le, ebből az a
ezetes, sajátosság származik, hogy a magyarnak kétféle időszámítása van.
egyik a maga lassabb, nyugodtabb, rendületlen életritmusa, amely alig
g mutatja az idő múlását, a másik az időnek egyre gyorsuló tempója,
ly a nyugati civilizációt jellemzi, s amely mind erősebben és erő-
ben nyugatja meg a mélyben oly nyugodt magyar tenger felszínét.
rt azután elérkezik hozzánk is a nyugati történelemnek minden kor-
ka, de mindenk mind nekik más értelme van. Ez pedig közöttünk és a
gati világ között állandó és kölcsönös félreértések forrásává válik.
t az a nyugati kultúra, amelyet büszkén vallunk a magunkénak, s amely-
védelmében évszázadok harcái örülték fel népi öröket, összes lé-
ges elemében városi, polgári és udvari műveltség. Az a reprezente-
magyar „uri” réteg pedig, amely ezt a műveltséget itt átvieszi és a
a képre alakítja, egy gyökeresen falusi, patriarchális életforma
desója. Amink a magyar „urienbert” nyugati rokentípusaitól, az ősi
ni patriciustól, az olasz „cortigiano”-tól és az angol „gentleman”-tól
aránt megkülönbözteti, éppenséggel ebben a tényben barkallik. Az alap-
eg mindenütt ^vaz, a nemzet vitéz és loyag, a katolás földesur ti-
a. De a nyugati „urak” az idők folyamán mind „urbanizálódtak” s ez
jelenti, hogy bizonyos fokban és mértékben behatolt világképükbe a
lgár”-ra jellemző értékrend egy és más vonása. A mi „uraink” számára
elérkezett a városba költözés pillanata: csakhogy ő megukkal vitték

a maguk „falusi” világnézetét a városba is és nem ők alkalmazkodtak a polgárság gondolkozásmódjához, hanem ellenkezőleg: a polgárság vette át az ő értékvilágukat!

Azok a nyugati szellemi áramlatok, eszmék és ideológiák, amelyek így mind egyre hosszánk is eljutnak, eredeti hazájukban újonnan előretörő társadalmi erők, osztályok törekvéseinek értelmezése, kísérő zenéje gyanánt jöttek divatba. Ez azt jelenti, hogy ezekben a társadalmi tényezőknek meglátétől és tevékenységétől elválasztva voltaképp nincsen semmi féle megfogható értelmük. Önmagukban semmit sem jelentenek és még kevesebbet érnek. A magyar ur és jogász azonban a papíros értelmét nézi a maga időtlen perspektívához szokott szemével és minden elméletet ennél fogva saját maga módján és felfogása szerint értelmez újra. Ezt a szellemi processzust mégig lehet követni szellettörténetünk egész menetén. Megjellemezőbb azonban valamennyi felhozható példa között a 19. századbeli magyar liberalizmus esete. A liberális ideológia nyugaton már a meglévő, virágzó, tőkekereső polgárság harci fegyvere volt: neki tört utat az érvényesülés, majd a hatalom felé. Szabadságot követelt és hirdetett, s a szabadság állásait dicsőítte, mert valóban nem is volt szüksége egyőbre, mint szabadságra, hogy törekvéseit a maga módjára a köztársasági életben is szabadon kifejtthesse. Ez a szabadság nem volt időszervi Magyarországon, hiszen Magyarország még teljességgel kőnépkori jellegű gazdasági és jogi viszonyok között állt, s itt előbb egy nemzeti merkantilizmusra lett volna szükség, amely atyai gondoskodásával belső földi tőkekepző gazdálkodással megteremthette volna a hiányzó magyar kereskedő és iparos világot. A liberális új politikusok ezt nem látták és nem értették. Ők egyfelől azt látták, hogy Magyarország elmaradt a nyugathoz képest a jólét és ezzel az általános művelődés tekintetében. Könyveikben pedig azt a tanítást olvasták, hogy a gazdasági virágzásnak nincs más feltétele, mint csak a szabadság, az avult jogi korlátok ledöntése. „Laissez faire, laissez aller!” – ez volt a liberalizmus csatakiáltása: a szabadság csodálat teremt! Másfelől a reformerek hagyományos magyar gondolkozásmódja úgy vélte, hogy a szabadság kivívása és érvényesítése nem jelent egyebet, mint a magyar szellemnek, a magyar alkotmány egy őszi jelvének érvényesítését. S abban meggyőződésben, hogy a „szabadélvesség” politikája magyar érdek, az a tény is megerősítette őket, hogy a politika érvényesülését ugyanaz az idegen dinasztikus hatalom akadályozta, amely a politikai szabadság, a magyar nemzeti függetlenség megvalósítását is minden erejével megghusítani igyekezett.

Egyáltalában nem csodálatos, ha ilyen körülmények között a kapitalista fejlődés előtt megnyílt uton idegen üzletemberek, idegen tőkék áramlottak az országba és hogy a bekövetkező gazdasági virágzás elől gondolkozására kötelezett arisztokratikus emberiség a szabadságot, hanem annak az idegen üzletembereknek, akik a szabadság elérését akadályozták, rendi hagyományok, és előítéletek nem akadályozták.

elsősorban ezeknek az idegeneknek, tulnyomóan zsidóknak boldogulását, ennek nyomában pedig a sajátos hazai zsidókérdés kifejlődését hozta magával. S ha valaki ezt a lelkes magyar liberális uttörőknek előre megmondotta volna - amint hogy voltak, akik e fejlődés veszedelmeire csakugyan fel is hívták figyelmüket - az sem téríthette volna őket vissza a megkezdett utról. A régi magyar urak szemében nem lehetett abban semmi rendkívüli, vagy természetellenes, hogy hazánkban a kereskedelem és a pénzzel való manipulálás idegenek dolga legyen. A magyar értékrend, a magyar nemzeti egyéniség ugyanis nem csak, hogy nem kedvezett a kereskedelmi és üzleti tehetség kiválasztásának, hanem annak egyenesen utjában állt. A magyar ember eszménye, láttuk, a nemes ur és vitézkedő lovag volt, akinek rendje ősi, időtlen hagyományai egyenesen tiltották azt, hogy kereskedelemmel, üzérkedéssel hivatásszerűen foglalkozzék. Minden arisztokratikus rendi felfogásnak klasszikus forrása, Plátón, kifejezetten kizárja a szerinte helyesen szervezett állam polgárai közül a kereskedőket és egyáltalában megtilt állama polgárainak minden olyan tevékenységet, amelynek pénzkeresés a célja. Hízen ez szerint nem méltó egy szabad emberhez és nem engedi kifejlődni a magasrendű, ideális életfelfogást. Minden idők e legnagyobb filozófusa, akinek társadalombölcseleti eszméit az európai középkor óriásán megvalósította, természetesen nem gondolta azt, hogy állama megérlessen kereskedő és üzérkek nélkül, de úgy vélte, hogy az ilyesmit idegenekre kell bízni akik szigorú állami felügyelet alatt tevékenykedjenek. Nem magyar különlegesség tehát, hogy hazánkban a kereskedelem és a pénzzel való manipuláció, mint élethivatás, minden időben idegenek, rác, görög, örmény és zsidó jövevények - dolga volt. Másfelől mégis nyilvánvaló, hogy a liberális reformerek erős optikai csalódások estek áldozatul, amikor azt hitték, hogy a polgári liberalizmus elveinek megvalósítása logikus összhangban van az ősi magyar alkotmány jellemével. Igaz ugyan, hogy az ősi alkotmány lényeges tartalma a magyar ember szabadságának biztosítása és védelme volt. Ámde, láttuk, hogy ez a magyar ember nem volt más, mint a nemes ur és lovag. Márpedig egy 15. századbéli krónikás elmélkedései szerint Isten a nemességet azért teremtette, hogy az erényt gyakorolja, fenntartsa az igazságot, az uralmát és hogy az előkelő személyiség tettei és erkölce mintául szolgáljanak a többiek előtt. A nemes ember korlátlan jogi szabadsága tehát arra való, hogy ő szabadon érvényesítse példásan előkelő életfelfogását, s így az ő jogi szabadságának elvét voltaképp erős erkölcsi korlátok tisztelőben tartásának kötelessége ellensúlyozza. „A nemességnek társadalmi kötelessége, helyesebben rendi kiváltsága, hogy neki sok minden nem szabad - írja Georg Simmel. - Ennek mintája talán, fűzi hozzá a kereskedelem tilalma, amely a régi egyiptomiak óta a nemesség egész történetén végig vonul.” Nos, a polgári liberalizmus nem ennek az „előkelő” gondolkodására kötelezett arisztokratikus embertípusnak követeli a szabadságot, hanem annak az élelmes üzletembernek, akik lelkiismereti korlátok, rendi hagyományok, és előítéletek nem akadályoznak abban, hogy

a kapitalizmusra jellemző korlátlan szabad versenyben minden rendelkezésre álló eszközzel helyt állhasson, Nyilvánvaló, hogy ennek a típusnak is megvan a maga romantikája és heroizmusa, de hogy ez merőben más fajta merőnek hódol, mint a vitézkedő és „lovagias” gondolkodású nemesúr. Egyébként pedig azok az idegenek, akik a múltban hazánkban kereskedelemmel és üzletekkel hivatásszerűen foglalkoztak, csak a rendi jogviszonyok korlátai között tevékenykedhettek. A szegényes életviszonyok között és a kereskedelemnek kedvező liberális jogrend modern kereskedelmi és hiteljogi biztosítás, a magán- és közjogi egyenlőség hiányában egzisztenciájuk mindig csak kockázatos maradhatott. A típus eképpen nem szilárdulhatott meg, nem tehetett szert vonzóerejére, nem volt semmi kilátása arra, hogy társadalmi eszményképpé válhasson s a magyar hagyományos magyar értékrend stabilitását veszélyeztesse. Akkor azonban, amikor a liberális jogrend szabadabbá tette az utat a kapitalista tömegtermelés előtt, s amikor e révén a városi életforma a maga nagyobb változatoságával és növekvő kényelmével a vidéki, falusi élet vonzóerejének hirtelen fölébe kerekedett és ezzel az összes néprétegekben felkeltette a gyors meggazdagodás vágyát, akkor a gazdag ember presztízse is elkezdett fölébe kerülni az urienber tekintélyének. Ennek a fejlődésnek következtében az egész nemzet értékvilága válságba került: erkölcsi világfelfogását alapjaiban rendítette meg ez a fordulat.

Igaz, hogy az értékrend ilyen válsága minden korszakban előfordul, amely a jólét, gazdagság hirtelen emelkedését hozza magával. Amely mértékben az élet gazdagabbá, szánesebbé válik, olyan mértékben nő annak vonzóereje, ami elsősorban mindig a materialisztikus értékelés térhódításával jár, nyomában a tőle elválaszthatatlan amoralizmus, az erkölcsi anarchia többé, vagy kevésbé rohamos terjedésével. A modern kapitalizmus is mindenütt elő idézte azt a fordulatot, nem csak nálunk. De a nyugati nyugati országokban a kapitalizmus kifejlődésével fokozatosan uralomra jutó vagyonos polgárság túlnyomó részt mégis csak a hazai rögben gyökerező néprétegekből került ki és ha diadala okozott is morális válságos és tetemes „átértékeléseket”, nem jelenthetett teljes szakítást a nemzeti múlttal, nem fenyegette e nemzeteket metafizikai egyéniségük teljes megsemmisítésével. Hazánkban azonban a burzsoázia tipikus világnézetét a zsidóság meggazdagodott rétegei képviselték. Ezek az egyre szaporodó, gazdasági és szellemi életünk minden redőjébe behatoló idegenek pedig egyrészt tömegüknél és másrészt éppen a magyarság történeti egyéniségétől idegen életformáiknál fogva szükségképp asszimilálhatatlanok voltak. Képviselőik és szószólóik ezért teljes jóhiszeműséggel lettek egy a magyar nemzeti élet értékei iránt érzéketlen világpolgári eszmevilág hírnökeivé. Ez a fejlődés hovatovább azzal a veszéllyel fenyegette a magyarságot, hogy hazáját hazájában hazátlanná, egy idegen uralkodó réteg hordozójává válik. Ezen a veszélyen ma már súlyos tanulságok árán, de túl vagyunk.

Mint a legtöbb kóros jelről, ebben az esetben is a legnehezebb és legfontosabb feladat a helyes diagnózis felismerése volt. A kezelés most már rövidebb, vagy hosszabb ideig tarthat, de visszaeséstől nem kell tartani. Nem kell tartani ettől, mert politikánk nem a szenvedélyekből, nem antiszemita vakgyűlöletből, hanem tárgyilagos ismeréseit nyugodt megfontolásából fakad. És tovább megyek, politikánk tartós következetességének egyik feltétele az is, hogy egyáltalában ne igyekezzünk szembe szállni a zsidóságnak szembeálló és ami egyéniségünkben olykor nagyon is hiányzó értékes képességei előtt. Politikánk nem azon a feltevésen alapszik, hogy a zsidóság nemzeti egyénisége feltétlenül alacsonyabbrendű, mint a miénk, hanem az, hogy tőlünk idegen. Ha igyekezzünk is az elérhető tökéletességre, a magunk módján és a magunk mértékai szerint óhajtánánk tökéletesedni azaz, hogy lehetőleg teljesen megvalósítsuk nemzetiségünk eszaki tartalmát. S ebben semmiféle nép befolyása sem akadályozhatna meg nagyobb mértékben, mint éppen a zsidóságé, amint hogy nincsen két nép

a világegyetemen, amelynek nemzeti egyénisége nagyobb mértékben eltevése volna, mint a magyar és a zsidó. Hiszen éppen ez a szűges ellentétesség okozta, hogy a volt idő, amikor úgy látszott, a kettő arra van teremtve, hogy egymással szimbiózisban éljen, mert tökéletesebbé kiegészítik egymást, mindannyian soknak a képességeiknek a kivétel nélkül rendelkezett be, amelyik a másikból hiányzik. Innen eredt egy időben mindkét részből nagyon sok jóakarattal, de itt-ott némi együgyű lelkesedés is egymás erőnyei iránt, amelynek az vége az lett, hogy egymást - hibáit kezdték elcsajátítani. Így a kölcsönös elkorcsosodás legbiztosabb útján voltunk s én legalább is úgy vélem, hogy a nyugodt és következetes szeparáció mindkét népnek egyaránt igazi érdeke, mert mindegyik jobban jár, ha megőrzi saját egyéniségét.

Ha pedig ennek a nagy ellentétességnek a világos értelmét meg akarjuk ismerni, megint csak azt az igazságot fogjuk felismerni, hogy lényegében a magyar nem keleti nép: hiszen a zsidóban nekünk éppen tipikusan keleti élénksége, nyugtalanlansága, "nyüzgésre" való hajlamossága, a mesés "Napkelet" bazárjait és kioszkjait visszaidéző kávéházi kulturája tűnik fel leginkább - a magyarnak nagy tere magányát szerető, lassu tempója, kevés beszéde és megfontolt gesztusai ellenében. Az ellentét magyarítása az, hogy a mai Európa összes népelemez köztül a zsidóság hordozza a legrégebbi és a legmegrögzöttebb urbanitás ~~élményét~~ élményét, amely még a babiloni fogság idején született és a diaszporában, az európai gettóknak kövesedett meg. Amilyen kétségtelenül falusi lovasember a tipikus magyar, aki a falut, a pusztát szabad levegőjét még a városba is magával viszi, mint örök nosztalgiát, s aki akkor is megőrzi a lovasember üztüzeit

ha paripák helyett már csak elveken lovagol - ugyanolyan gyógyíthatatlanul és reménytelenül városrajó és gyalog, vagy járműveken közlekedő polgárember a zsidó aki megmarad városi embernek akkor akkor is, ha földbirtokos lesz belőle és "utasnak" akkor is, ha lóra ül.

A zsidókérdésben rejülő veszedelmeken, a probléma lényegének világos felismerésével túl vagyunk - de vannak más - még nem teljesen tisztázott sorskérdéseink, amelyeknek felismerése nem kevésbé fontos és amelyek a magyar nemzeti egyéniség erényeivel összefüggő, problematikus vonásainkkal, itt-ott dekadens jelenségekkel kapcsolatosak.

Ezeknek felismerése szempontjából mindenképp előtt, arra kell rámutatni, hogy a tipikus magyar egyúttal tipikus magánember. A falun, földbirtokán, pusztán, vagy tanyán családjá és cselédei körében/a kettő tudjuk, ugyanaz a szó! / patriarchális viszonyok között élő magyar ur, vagy paraszt / a kettő megint csak ugyanaz: Széchenyi mondotta, hogy a jóra való magyar parasztnál különbség uriember nincs a világon/ a világ legmagányosabb és legfüggetlenebb embere, aki az arisztokrácia autarchia értelmében, "önmagának elég". Természetesen ő "civilizált" magánember, aki tudja, hogy szilárd államban, rendezett jogviszonyok között él és hogy ennek a rendnek fenntartásához a szükséghez képest áldozatokkal is hozzá kell járulnia. Ennélfogva katona is, politikus is, tisztviselő is, de még mindig csak mellékesen és a szükséghez képest. A közfunkció az ő szemében mindvégig „nobile officium”, vagyis önkéntesen viselt áldozat, teher. A magyar ur, mint funkcionárius e szerint soha sem professionalista, hanem mindvégig "önkéntes", más szóval amatőr.

Innen erednek legfontosabb erényei: önzetlensége, megvesztegethetetlensége, és tehetsége az irányában érvényre jutó tárgyilagossága. Ez sajnos, nem minden. Mennél igazabb, fogalmának mennél inkább megfelel a magyar, azaz mennél tökéletesebben közelíti meg a nemzeti eszményképet, szabályszerint annál kevésbé töri magát azért, hogy vezető szerepet vállaljon, annál kevésbé égi szereplés vágyától és annál nagyobb áldozat lesz a szemében a közért vállalt áldozat. Mert mennél magyarabb, annál függetlenebb, annál görcsösebben ragaszkodik függetlenségéhez, szabadságához és annál inkább esik neheze "szolgálni". Ez a nemzeti tulajdonság sajnálatosan nyilvánul meg abban, hogy a legkülönb magyarok csak ritkán igyekeznek "karriert" csinálni és hogy legkiválóbb államférfiainkat olykor csak a legvégső veszély esetén, valósággal kötéllal, lasszóval kell megfogni arra, hogy vezető tisztséget vállaljanak. Ezt a nemzeti tulajdonságunkat illusztrálta Ady Endre a "Mesebeli János" alakjában, akinek állandóan csodákat kell művelnie, mert rendszerint csak az utolsó pillanatban üzennek érte, amikor már "bajban van a messze város" és "gyürkőzni kell a halállal". De

szönösebben, egészen népies sikban tükröződik ez a tény a Kossuth-
ótában: egyrészt az, hogy "el kell menni", ha azt üzeni, hogy baj van,
másrészt az, hogy csak akkor megyünk, ha "mégegyszer" üzennek értünk
már másodszor is "elfogyott a regiment". Következik ebből, hogy ha
valami sikerül a magyarnak, az többnyire csodatételt jelent, de hogy
hajnos igen sokszor már a csoda sem segít. Legjobb államférfiaink ezért
válnak oly gyakran tragikussá, ezért örlődnek fel oly sokszor a kétség-
beesés szélén vállalt reménytelen feladatokban, s azért igyekeznek sze-
rencesebb esetekben visszavonulni falujukba, mihelyt csak lehet. A
tipikus magyar államférfiban mindég ott bujkál egy Cincinnátus, egy
Cicero: elvégezni a ráhárult munkát, rendbetenni a hazát, s azután szé-
nyesen, megkönnyebbült szívvel hazatérni. Zrínyi nem véletlenül választot-
ta Áfiuma jelmondatául Horátius szavait: "Dulce et decorum est pro patri-
a mori... Dulcius est pro patria vivere." A magyar meghal a hazáért,
de kell: senki sem tud szebben, rendületlenebb nyugalommal meghalni. De
ezért, ha lehet, inkább választja az életet.

A magyar magánembernek ez a tipikus gondolkozásmódja tükrö-
ződik az ezeréves magyar alkotmányban is. Ennek az alkotmánynak egyik
pillére a szabad magyar ember jogainak, függetlenségének védelme. Amíg
ebben hiba nincs, a király, vagyis a kormányzó hatalom mindent megtehet,
de kötelessége is mindent megtennie "ne quid respublica detrimenti ex-
cipiat". Más szóval, "alkotmányos monarchia" vagyunk, de nem vagyunk
parlamentáris "királyság". A kormány nem az országgyűlésből nő ki,
nem abban van a gyökere. Nálunk az államfő, a király a kormányzat feje
valóságban is nem csak a közjogi formulák szerint, mint Angliában,
a kormány valóban a király kormánya. S a király kormányának gondja,
hogy miképpen kell helyesen kormányozni az országot. Evégből ellenállha-
talan hatalom áll rendelkezésére. Ez az ellenállhatatlan monarchi-
us hatalom az ősi alkotmány másik megingathatatlan alappillére. A
kormány e képen nem függvénye, tartozéka az országgyűlésnek, politikai ér-
telemben attól független hatalom. De számolni a kell a kemény bírálat
tal, mert az országgyűlésnek ez a dolga: ellenőrizni és bírálni a kormány
működését. Törvényhozó funkciója is abban merül ki, hogy bírálatot mond
a kormány tervei és javaslatai felett. Hiszen a magyar ember nem áhajt
vesződni a közügyekkel, azok intézésébe tetteleg is beavatkozni, ha el-
kerülheti. Ez a kormány dolga. De szabadságából, függetlenségéből kö-
vetkezik, hogy nem hagy lakatot tenni a szájára. Nem ő! Ha valami hiba
van, azt ő bizony megmondja apere, ha még olyan nagy urak csinálták is
a hibát, hiszen nála nagyobb urak ugyisincsenek.

Ezért van a sok ellenzékiiség. Ez az "ország" dolga: ellen-
zékieknek lenni. Bírálni és panaszkodni. Kormányozni: ez a királyra tartozik.
Nem öröm, de hát azért van a király. Neki vállalnia kell, nem mehet haza
gazdálkodni.

Kifejlődött, hogy a kormány a legjobb esetben is csak
valami szükséges rossz, amelynek intencióival az embesszállni, tevé-
kenységét akadályozni, elsőrendű hazafias kötelesség. Ennek a ha-

Innen ered közéletünk feltűnő bőbeszédősége, ellentétben a magyar egyéniségre egyébként jellemző szófukarsággal. "Politizálni" mindlunk annyit jelent, mint érzelmes és formás beszédekot mondani. Hiszen az országgyűlés sem azért van, hogy cselekedjék, hanem hogy beszéljen. A közéleti szónoklat iránti hajlamunkat természetesen erősen előmozdította klaszikus ékesszólás virágait ápoló humanista nevelésünk. Egy "szép", vagy "jó" - rétorikai, vagy dialektikai szempontból figyelemre méltó - szónoklat nálunk már politikai tett számba megy, amelytől megittasul az ország. Nota bene: nem az a beszéd, amely előkészít, indokolja, vagy kíséri és magyarázza a tetteket, hanem az a beszéd, amely a tettet helyettesíti, vagy pótolja. Ezért egy ügyes szónok nálunk már államférfinek számít és - noha szünet nélkül vitatkozunk - a magyar közélet nagy drámája mégsem nő össze a "cselekményt" illusztráló dialógussá, hanem monologok sorozatára töredezik szét. S vajjon, tanácskozások, értekezletek lényeges része nem abban áll-e nálunk, hogy mindenki lehetőleg elegáns formában előadja és indokolja a maga elvi álláspontját? Mire határozat hozatalra kerülne a sor, az érdeklődés rendszerint ellankad s ilyenkor az elveket látszatra áthidaló, vagy összegabalyító kompromisszumos formulát rendszerint nagy megkönnyebbüléssel fogadja el mindenki. /Természetesen elvi álláspontjának "fenntartása" mellett./ S vajjon nem innen ered-e az a feltűnő eklekticizmus, amely egy-egy törvényalkotásunkat a legkülönbözőbb elvi megoldások törmelékeiből valósággal mozaikszerűen rótt össze? Jellemző, példaképen talán elég lesz legújabb választójogi törvényünkre és u.n. zsidótörvényeinkre utalni, amelyeknekugyszólván minden fejezete a "zsidó" -nak más és más fogalmával operál.

Ennek a gondolkozásmódnak s a magyar ellenzékiiség hagyományának kifejlődésében jelentős szerepet játszik az idegen királyság. Miként a történelmi sors döntően közrejátszott abban, hogy az urbanizációban elmaradtunk, hogy nem volt magyar merkantilizmus, és ezért nem fejlődhetett ki egy bennszülött, vagyonos, kereskedő és iparúzó városi polgárság - ami idővel a hazai zsidókérdés kialakulására vitt - ugyanúgy gátolta meg az idegen királyság ténye önálló magyar kormányzati hagyományok és egy magyar tisztviselői rend kialakulását, amelynek szemében a közszolgálat hivatás lenne és nem amatőr uriemberek által önként, és "mellékesen" vállalt teher.

Azáltal ugyanis, hogy az idegen királyok kormányzati módszerei állandóan összeütözköztek a nemzeti függetlenségre és alkotmányos szabadságainak megóvására irányuló törekvéseinkkel, természetesen fejlődött ki az a kapcsolat, amely a patriotizmus és az ellenzékiiség között mindlunk immár hagyományosan fennáll. Ekkép az az érzés is önkéntelenül kifejlődött, hogy a kormány a legjobb esetben is csak valami szükséges rossz, amelynek intencióival szembe szállni, tevékenységét akadályozni, elsőrendű hazafias kötelesség. Ennek a hagyományos

gyománynak a kifejlődése pedig természetszerűen növelte a magyar embernek a független magánélet iránt érzett vonzalmát és kifejlesztette a gátlásokat, amelyek a legjobb magyarokat gyakran visszatartják attól, hogy vezető, közfunkciókat vállaljanak. S ahogy idegenek feladata lett a kereskedelem, mint magyarhoz, urhoz méltatlan tevékenység, ugyanúgy fejlődött ki a különös, reflektálatlan, meggyőződés, hogy kormányozni, kormányon lenni, az idegen királyt kiszolgálni, jó magyar emberhez nem illő dolog! Végül mindez oda hatott, hogy lassan képtelenné lettünk különbséget tenni "szolgálat" és "szolgaság" között, ami pedig a legfőbb oka annak, hogy a közszolgálatnak, mint élethivatásnak hagyománya a magyar életben ugyyszólván ismeretlen fogalom.

Az amatőrizmusnak és az ellenzékiiségnek ilyen összefonódásához tetemes adalékkal járult az a tény is, hogy az autonóm nemesi vármegye a maga amatőr urai tisztviselőivel az idők folyamán a nemzeti függetlenség legünnepeltebb "bástyájának" dicsőségét vívta ki. A vármegyei autonómiához, mint nemzeti klenodiumhoz tehát ma is változatlan szívóssággal ragaszkodik közvéleményünk, holott ma már a magyar közszolgálatnak nem az lenne a feladata, hogy a kormány munkáját hátráltassa, hanem az, hogy lehetőleg hiven hajtsa végre a nemzeti kormányzat rendelkezéseit. És mégis van még ^{ma} is olyan megyénk, ahol az számít a legjobb tisztviselőnek, aki a kormánynak egy- vagy más okból népszerűtlen intencióit a "leggerősebb" passzív ellenállással hiúsítja meg.

Az ellenzékiiség politikai hagyományaival kevert amatőrizmus: minc a magyar közigazgatás sajátos betegsége. S ennek a betegségnek a magyar közigazgatás ^u egyszerű reformja, a zsidó kérdés mellett a mai Magyarország második nagy sorskérdése. Közigazgatásunk tele van jobbnál jobb tisztviselőkkel, de a fegyelem itt-ott laza, s a koordináció, a munkálatok ^u egyszerű összhangja gyakran hiányzik. Emellett az egyes állások betöltésénél olykor bizony nagyobb szerepet játszik a politikum, mint a rátermettség kérdése.

Hogy a magyar élet a sajátos kinövése az idegen királyság tényével függ össze, világosan kitűnik, ha keressük: minek köszönheti a mai német katonai és polgári adminisztráció esodálatra méltó szakszerűségét és ~~szakszerűségét~~ példátlan teljesítményeit. Ennek eredetét nyomozva a porosz királyok tevékenységén fog megakadni a szemünk. A porosz hadsereg és a porosz polgári igazgatás mintaszerű hagyományainak megteremtése a porosz ~~szakszerűség~~ királyoknak és nagyszerű minisztereknek érdeme. Ők voltak azok, akik a porosz új rend fiait a hivatásos hadsereg zord fegyelmének szellemében nevelték a világ legkiválóbb hivatásos katonatisztjeivé és akik a városi polgárság fiaiból felépítették a hivatásos közszolgálat mintaszerű gépezetét. A szolgálat fogalma természetesen nem válhatott senki szemében megalázó teherré, amikor a nemzeti király maga mutatta a legjobb példát arra, hogy mily szellemben kell a köz iránti szolgálatot, mint élethivatást felfogni.

Magyarország, sajnos, a serkentő királyi példaadást régen elvesztette. Az idegen és legtöbbször ellenségesnek érzett királyok nem lehettek nemzeti eszményképpé, s a nemzet hozzászokott ahhoz, hogy azokban a nemzeti hősökben lássa eszményképeit, akik az örök nemzeti szabadságharc legdicsőségesebb hordozói voltak. Ezekben sem az államférfiúi képességeket glorifikálta, hanem az ellenállás, a tagadás szellemét. Ami pedig a közszolgálat első rudimentumait illeti, tudjuk, hogy ezt a különböző főurak, országnagyok mellett teljesített szolgálat, az u. n. "familiaritás" gyakorlatában kell keresnünk. Királyi szolgálat az egyes tisztviselők a méltóságban mindenkit messze tulszárnyaló uralkodónak "felséges" személyével állította szembe. A királyhoz képest mindenki csak törpének érezhette magát, s ez a roppant tekintély biztosító volt annak, hogy a szolgálatban szoros fegyelem és szigorú hierarchia alakuljon ki. A magyar magyar "familiárisa", "szervitora" azonban szabály szerint közjogilag vele egyenrangú nemes ember volt, sőt többé-kevésbé rokon számba is ment: hiszen a magyar társadalom patriarchális szerkezetű mellett az egész nemesség voltaképpen egy családnak számított, szülőgről-végről minden nemes ember u. n. "magyar rokonságban" volt egymással. A "tisztviselő" és főnöke között ilyenformán nem szigorú hivatali fegyelem, hanem amolyan "atyafiságos" viszony jött létre, s a hivatali fegyelmet inkább csak annak szimbolikus utánpótlásának látnunk illemtudóan szerény magatartása pótolta, amiből a címek és rangok szövevényes kultusza fejlődött ki. Hivatalainkban ezért a különböző érintkezési formák az avatatlan előttbántóan szervilizseknek tünnek fel: a valóságban azonban azok igen közvetlenek és barátiak.

Jóbarátok között azonban nem lehet szigorú a fegyelem, ha itt-ott akadnak is "zsörtölődő" főnökök. A gépies munkafegyelmet így minálunk kizárólag a tisztviselők önfegyelmének kell pótolnia, s ez tetemesen növeli a tisztviselő egyéniségével szemben támasztandó követelményeket. Ebből pedig az következik, hogy a magyar tisztviselői karnak összehasonlíthatatlanul szigorúbb kiválasztás alapján kell létrejönnie és sokkalta magasabb erkölcsi és szellemi színvonalon kell állania, mint akármilyen nemzetbeli külföldi hasonmásának, hogy munkájának eredménye azzal legalább egyenlő legyen. Mint ebből látható, a probléma nem csekély. De azért egyáltalában nincs ok a csüggedésre.

Közigazgatásunk napról-napra, lépésről-lépésre reformálja önmagát. Az a nyagszabású reform, amely immár fél évszázada várta magára, sajnos, a háború közepén, többször is, örvendetes területi változások másnapján nem kerülhet tető alá. De addig is, szünet nélkül folynak az értékes és máris sok jóval kecsegtető részletmunkálatok. Bizhatunk benne, hogy a remélt siker nem fog elmaradni. Ne felejtsük el, hogy a mindennapos haladást nem könnyű észrevenni, mert mindég csak az tűnik fel, ha valahol baj van. Ami jól megy az ügyebár, egészen természetes. A haladást végül csak azon vesszük észre, hogy - igényeink mindegyikének. S ez így is van jól: arisztokratikus nemzet vagyunk s ez azt jelenti,

hogy igényeink nagyok - önmagunkkal szemben!

Alföldi...
Budapest, V. kerület (I-3)